

Phương thức Đảng lãnh đạo Nhà nước

PGS. Trần đình

Dù đã công phu nghiên cứu và cố gắng thể hiện kết quả nghiên cứu về Đảng lãnh đạo, Nhà nước quản lý, nhưng trên thực tế, cơ chế Đảng lãnh đạo, Nhà nước quản lý vẫn chưa được vận hành thông suốt, suôn sẻ. Sự phân biệt ranh giới giữa lãnh đạo và quản lý trong một thực thể nhất định, trong những tình huống cụ thể không dễ dàng.

Trước hết, mấu chốt của phương thức Đảng lãnh đạo Nhà nước là con người. Con người sinh ra tổ chức và đến lượt nó, tổ chức lại có ảnh hưởng quyết định đến tư tưởng, phong cách và hành động của con người. Con người làm ra lịch sử nhưng con người cũng lại là sản phẩm của lịch sử. “Ở bầu thì tròn, ở ống thì dài”. Bộ máy tổ chức và cơ chế vận hành đã đào tạo, rèn luyện con người. Chính vì vậy, giải quyết vấn đề con người thì đồng thời lại phải giải quyết tổ chức và cơ chế vận hành của nó. Ở đây là bộ máy tổ chức của Đảng, bộ máy tổ chức của Nhà nước và mối quan hệ giữa hai bộ máy ấy.

1. Đảng lãnh đạo.

Trong một xã hội dân chủ thì nhân dân là chủ, tất cả quyền lực xã hội thuộc về nhân dân, do nhân dân định đoạt, cơ quan nhà nước từ trung ương đến cơ sở đều do nhân dân tổ chức nên. Nhưng nhân dân là một kết cấu phức hợp, đa dạng, có những lợi ích, khuynh hướng, quan niệm và trình độ khác nhau. Do vậy, trong bất cứ quốc gia nào cũng có những lực lượng chính trị đại biểu cho các lợi ích khác nhau của những bộ phận dân cư (chủ yếu là giai cấp) khác nhau xuất hiện, hình thành các đảng chính trị.

Vì vậy, đảng chính trị là lực lượng tiêu biểu của một giai cấp hay liên minh giai cấp nhất định. Tùy theo tính chất tiến bộ hay lạc hậu của các giai cấp mà nó đại diện, đảng giữ vai trò tích cực, tiêu biểu cho sự tiến hoá hay tiêu cực, phản tiến hoá đối với lịch sử, được sự đồng tình ủng hộ hay sự phản đối, tẩy chay của đại đa số dân cư.

Đảng Cộng sản Việt Nam cũng nằm trong sự vận động chung của quy luật hình thành và phát triển của các đảng chính trị. Đảng CSVN là đảng của giai cấp công nhân Việt Nam, không chỉ đại diện cho lợi ích của giai cấp công nhân mà còn đại biểu cho lợi ích của nhân dân, dân tộc Việt Nam. Từ bản chất giai cấp của mình, Đảng CSVN, tự phấn đấu, tự rèn rũa để thực sự trở thành một hình thức tổ chức cao nhất của quần chúng lao động, hiện thân của trí tuệ, danh dự và lương tâm của dân tộc...

Thực tiễn cho ta nhận thức: Lãnh đạo chính là sự tác động đến con người, đến tư tưởng, tình cảm, trái tim và khối óc của con người, làm cho con người cố gắng một cách tự giác và hăng hái trong việc thực hiện mục tiêu mà đảng chính trị hay nhà chính trị đề ra. Như vậy lãnh đạo bao hàm ý con người nghe theo, tin theo bằng sự chỉ dẫn thấu đáo. Lãnh đạo phải dựa trên sự hiểu biết về động cơ của con người và điều gì làm cho họ thoả mãn khi họ góp sức hoàn thành các mục tiêu của tổ chức.

Đảng lãnh đạo đòi hỏi phải thuyết phục được quần chúng bằng một lý tưởng cao đẹp, bằng sự sáng suốt của trí tuệ, bằng sự chỉ đường dẫn lối cho mọi người; phải làm cho quần chúng cảm phục bởi sự trong sáng, đức hy sinh, xả thân vì sự

nghiệp, bằng sự gương mẫu trong lối sống, bằng năng lực làm việc, bằng đạo đức cách mạng cần, kiệm, liêm, chính, chí công, vô tư. Do vậy mà Đảng thu phục được mọi người, làm cho họ tự nguyện tin theo, làm theo tới mức: Đảng bảo đi là đi, Đảng bảo thắng là tất cả cùng nhau đồng tâm hiệp lực để giành chiến thắng. Như vậy, Đảng có cả quyền uy, quyền lực.

Tuyệt nhiên Đảng lãnh đạo không sử dụng quyền uy bằng sức mạnh cưỡng bức. Chủ tịch Hồ Chí Minh viết rất sớm, ngay trong quá trình lãnh đạo để giành chính quyền về tay nhân dân như sau:

“Đảng không thể đòi hỏi Mặt trận thừa nhận quyền lãnh đạo của mình, mà phải tỏ ra là một bộ phận trung thành nhất, hoạt động nhất và chân thực nhất. Chỉ trong đấu tranh và công tác hàng ngày, khi quần chúng rộng rãi thừa nhận chính sách đúng đắn và năng lực lãnh đạo của Đảng, thì Đảng mới giành được địa vị lãnh đạo”(1).

Theo Hồ Chí Minh, Đảng lãnh đạo cần phải có:

“Chính sách đúng đắn”. Ở đây cần hiểu đó là cương lĩnh chính trị, định hướng, chủ trương dẫn dắt xã hội đi tới một mục tiêu được xác định là dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh.

“Năng lực lãnh đạo”. Nghĩa là Đảng phải chăm lo xây dựng phát triển tổ chức, đội ngũ để có những đảng viên, cán bộ đủ khả năng, đáp ứng được yêu cầu thực thi ý chí chính trị của Đảng thành kết quả hiện thực của phong trào.

Đảng phải là nơi phát hiện, chăm lo đào tạo, bồi dưỡng nhân tài cho đất nước, như Hồ Chí Minh từng nói: “Biết cách đối đãi” và “nuôi dạy” để “nhân tài ngày càng nảy nở”.

Có chính sách đúng, phép dùng người đúng là mấu chốt của phương thức lãnh đạo Nhà nước, lãnh đạo xã hội trong tình hình hiện nay của Đảng CSVN.

2. Nhà nước quản lý.

Nhà nước là một thuật ngữ chỉ một tổ chức quyền lực chính trị gồm một bộ máy đặc biệt để phục vụ xã hội và thực hiện những chức năng quản lý trong một quốc gia. Chỉ có nhà nước mới có trong tay ba nhánh quyền lực mà bất cứ tổ chức chính trị nào cũng không có. Đó là quyền lập pháp, quyền hành pháp và quyền tư pháp.

Trong xã hội ta, ý chí của nhân dân do Đảng lãnh đạo được thể hiện ở Hiến pháp. Không một tổ chức nào, một cơ quan nào, một chức vụ nào được phép sống và hoạt động trái với tinh thần của Hiến pháp và pháp luật. Điều lệ Đảng Cộng sản Việt Nam cũng xác định: Đảng hoạt động trong khuôn khổ của Hiến pháp và pháp luật.

Đảng lãnh đạo Nhà nước, Nhà nước làm Hiến pháp và pháp luật nhưng Đảng và Nhà nước lại phải tự đặt mình dưới Hiến pháp và pháp luật. Nghị quyết Đại hội lần thứ IX của Đảng Cộng sản Việt Nam đã ghi: “Mọi cơ quan, tổ chức, cán bộ, công chức, mọi công dân có nghĩa vụ chấp hành Hiến pháp và pháp luật”. Đó là nguyên tắc cơ bản nhất của nhà nước dân chủ và pháp quyền xã hội chủ nghĩa của dân, do dân và vì dân.

Nhà nước là trung tâm của quyền lực chính trị, là trụ cột của hệ thống chính trị, “là công cụ chủ yếu để thực hiện quyền làm chủ của nhân dân” (Nghị quyết Đại hội IX). Trong các cơ quan quyền lực của Nhà nước thì Quốc hội là cơ quan đại biểu cao nhất của nhân dân, là cơ quan quyền lực nhà nước cao nhất...

Thuật ngữ nhà nước quản lý chỉ chủ thể quản lý là nhà nước, thực hành quản lý công, mang tính quyền lực của nhà nước, chỉ nhà nước mới có, nhằm sắp xếp tổ chức, chỉ huy, điều hành, hướng dẫn, kiểm tra... các quá trình xã hội và hoạt động của con người để hướng chúng phát triển phù hợp với yêu cầu phát triển của kinh tế - xã hội, đạt được mục tiêu xác định theo ý chí của nhà nước với chi phí thấp nhất.

Như vậy giữa lãnh đạo (của Đảng) với quản lý (của Nhà nước) là thống nhất về phương hướng và mục tiêu, có cùng một đối tượng là các mặt của đời sống xã hội, nhưng khác nhau ở phương thức hành động, ở việc sử dụng quyền lực. Đảng có sức mạnh to lớn là trí tuệ, là lý luận, là tổ chức bao gồm những người tiên tiến hợp thành đội tiên phong không những của giai cấp mà còn của cả dân tộc. Đảng tác động đến con người, đến tư tưởng đạo đức, tình cảm và hành vi của con người bằng đường lối, chính sách, phép dùng người; bằng tuyên truyền, giáo dục, thuyết phục, nêu gương “đảng viên đi trước, làng nước theo sau”; Đảng thu phục trái tim và khối óc của con người làm cho con người tin theo lý tưởng của Đảng, hăng hái, phấn đấu học tập, lao động hướng theo mục tiêu mà Đảng đề ra, làm theo những việc mà đảng viên đã làm và muốn mình tốt hơn, sống có ích cho đời hơn để được đứng vào hàng ngũ của Đảng. Với Nhà nước, Đảng là người định hướng chính trị, là nơi đào tạo và tiến cử nhân tài, là nguồn cung cấp cán bộ cho các cơ quan nhà nước. Đảng gắn bó máu thịt với nhân dân, tác động vào nhân dân để nhân dân thực sự là chủ thể của quyền lực nhà nước, xây dựng Nhà nước. Đảng không trực tiếp giải quyết các công việc cụ thể của Nhà nước.

Hoạt động của Nhà nước bằng phương thức đặc thù mang tính quyền lực nhà nước với những tính chất sau:

Ý chí của Nhà nước phụ thuộc vào đường lối chính trị của Đảng, phục vụ đường lối chính trị của Đảng. Chủ tịch Hồ Chí Minh từng nói: “Đảng ví như cái máy phát điện”, còn các công việc của Nhà nước và của các tổ chức xã hội “ví như những ngọn đèn, máy mạnh thì đèn sáng”.

Nhà nước có công cụ quản lý bằng pháp luật. Do đó hoạt động của Nhà nước mang tính pháp quyền (ban hành các quy phạm pháp luật, thực hiện pháp luật). Tính chất dân chủ XHCN thấm nhuần trong tất cả các quy phạm pháp luật. Tôn trọng quyền lợi và lợi ích hợp pháp của công dân là xuất phát điểm của hệ thống luật, thể chế, quy tắc và thủ tục hành chính. Mọi cán bộ, công chức Nhà nước là người trực tiếp hàng ngày với công dân, thông qua họ nhân dân hiểu được bản chất của Nhà nước. Quan liêu, cửa quyền, ăn hối lộ, tham nhũng, sa đoạ của cán bộ, công chức nhà nước là trái với dân chủ, trái với tính nhân đạo của Nhà nước XHCN.

Hoạt động của Nhà nước mang tính liên tục tương đối ổn định và thích ứng. Công việc hàng ngày, thường xuyên và liên tục trong các mối quan hệ xã hội đều phải được đảm bảo bằng Nhà nước (quy phạm pháp luật, hoạt động hành chính, bảo vệ pháp luật). Nhà nước đảm bảo cho mọi công dân và toàn xã hội yên tâm sống và làm việc trong khuôn khổ của pháp luật, đồng thời hoạt động của Nhà nước lại phải thích ứng với sự biến đổi thường xuyên, liên tục của xã hội.

Nội dung quản lý của Nhà nước bao gồm tất cả các mặt, các lĩnh vực của đời sống xã hội.

Để quản lý có hiệu lực, hiệu quả, Nhà nước áp dụng đa phương pháp, gồm 2 nhóm:

Nhóm thứ nhất gồm phương pháp của nhiều khoa học được các cơ quan nhà nước vận dụng như phương pháp kế hoạch hoá, thống kê, toán học, tâm lý xã hội học, sinh lý học.

Nhóm thứ hai gồm các phương pháp của khoa học quản lý: Phương pháp giáo dục tư tưởng, tổ chức, phương pháp kinh tế, hành chính.

Từ tính chất, nội dung và phương pháp nói trên cho thấy Nhà nước quản lý có những khác biệt so với những hoạt động của Đảng.

Sự khác biệt ấy dẫn tới việc bố trí nhân sự của tổ chức đảng và tổ chức nhà nước có những nội dung, tiêu chuẩn và yêu cầu khác nhau. Do đó việc đào tạo, sử dụng, điều chuyển phải theo đúng tiêu chuẩn của từng chức danh cụ thể, tuyệt đối không được tùy tiện. Chủ tịch Hồ Chí Minh đã từng nói cách mạng cũng là nghề, nghề nào cũng phải học, cán bộ, công chức phải “vững về chính trị, giỏi về chuyên môn”, ở môn nào phải được đào tạo thành thực về môn ấy.

Chính V.I.Lênin đã tự phê bình về việc Người đã từng cáng đáng cùng một lúc cả hai công việc của Đảng và của Nhà nước. Người cũng đã chỉ ra phương hướng giải quyết một cách cụ thể.

Tháng 3 năm 1922, V.I.Lênin viết: “...Tôi phải đề cập đến mặt thực tiễn của vấn đề về các cơ quan xô-viết, các cơ quan cao cấp và thái độ của Đảng với các cơ quan đó. Giữa Đảng và các cơ quan xô-viết, hiện đã có những quan hệ không đúng; về điều đó tất cả chúng ta đều hoàn toàn nhất trí... Trên hình thức, sửa chữa được hiện tượng đó là việc rất khó vì ở nước ta chỉ có một đảng cầm quyền duy nhất đang lãnh đạo... Cho nên, đối với bất cứ một việc gì ở Hội đồng bộ trưởng dân uỷ, người ta cũng đều đưa sang Bộ Chính trị. Đó cũng là lỗi lớn của tôi, vì rằng mối liên hệ giữa Hội đồng bộ trưởng dân uỷ và Bộ Chính trị phần lớn là do chính đích thân tôi cáng đáng...”(2). Và Người đề nghị Ban Chấp hành Trung ương Đảng: “Cần phân định một cách rõ ràng hơn nữa những nhiệm vụ của Đảng (và của Ban Chấp hành Trung ương) với nhiệm vụ của chính quyền xô-viết; tăng thêm trách nhiệm và tính chủ động cho các cán bộ xô-viết và các cơ quan xô-viết, còn về Đảng thì dành quyền lãnh đạo chung công tác của tất cả các cơ quan nhà nước gộp lại, mà không can thiệp một cách quá thường xuyên, không chính quy và thường là nhỏ nhặt, như hiện nay”(3).

Những chỉ dẫn của V.I.Lênin chính là cơ sở lý luận và phương pháp luận để chúng ta giải quyết mối quan hệ giữa Đảng và Nhà nước trong tình hình hiện nay. Phải tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với Nhà nước nhưng lại “không can thiệp một cách quá thường xuyên, không chính quy và thường là nhỏ nhặt” là vấn đề khó. Theo chúng tôi mấu chốt của vấn đề ở chỗ, sau khi có định hướng chính trị đúng, chọn đúng người, giao đúng việc, đồng thời tập trung kiểm tra, kết hợp chặt chẽ giữa các cơ quan kiểm tra của Đảng và các cơ quan bảo vệ pháp luật của Nhà nước, trao cho họ độc lập xét xử theo đúng quy định của Hiến pháp và pháp luật.

(1) Hồ Chí Minh toàn tập, NXB CTQG, H.2002, tập 3, tr.139. (2) Lênin toàn tập, NXB Tiến bộ, M.1987, tập 45, tr.136. (3) Sđd, tr.75.